

ЕКОНОМІКА ЯК НАУКА. ТЕОРІЯ, ПОЛІТИКА І ПРАКТИКА

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2023.65.0.6516>

УДК 330.101

JEL D42, D72, L12, L4, P20

ВЗАЄМОДІЯ ПРОЦЕСІВ КОНЦЕНТРАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ: ПРИКЛАД УКРАЇНИ

Остап Саловський¹, Остап Ватаманюк²

¹ЗВО «Український Католицький Університет»,
79011, м. Львів, вул. Свєнцицького, 17,

e-mail: o.salovskyi@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2024-9626>

²Львівський національний університет імені Івана Франка,
79008, м. Львів, просп. Свободи, 18,

e-mail: ostap.vatamaniuk@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8455-6422>

Анотація. Метою статті є огляд сучасних досліджень взаємозв'язків між показниками економічної та політичної могутності приватних компаній і виявлення зв'язків між процесами концентрації ринкової та політичної влади в Україні. У процесі дослідження використано наукові методи аналізу, синтезу, порівняння та систематизації. Значна кількість наукових розвідок зарубіжних авторів підтверджують цільність взаємозв'язків між динамікою політичної влади та ступенем ринкового домінування, а також наводять докази взаємозалежностей між загальними індикаторами концентрації ринку та індивідуальними чинниками, такими як розмір витрат на лобіювання. Аналізуючи українську специфіку, спостерігаємо відповідність певним глобальним галузевим трендам, зокрема відносно вищій рівні ринкової концентрації та політичної залученості фірм у сфері комунальних послуг, а також у добувній і транспортній галузях. Вагомим результатом є виявлення того факту, що топ-10 найбільших приватних компаній в Україні (за рейтингом «Forbes») не належать десяти найзаможнішим українцям (що потенційно класифіковані як олігархи) – серед відповідних списків «Forbes» знаходимо лише п'ять збігів з десяти. На додаток, дослідження підкреслює необхідність актуалізації «правил гри» у питаннях ідентифікації індивідів, які відіграють помітну роль в економічному та політичному житті суспільства, а також пов'язаних із ними компаній.

Ключові слова: концентрація, монополія, ринкова влада, політична влада, олігархи, олігархічна економіка, фінансово-промислові групи, лобізм.

Постановка проблеми. Упродовж декількох десятиліть у країнах з розвинутою економікою простежується стійка тенденція до зростання ринкової влади великих

приватних фірм, яка виявляється у збільшенні показників концентрації багатьох галузей, підвищенні націнок та зростанні прибутковості [1, 2]. Характерною особливістю при цьому є концентрація збільшення націнок у межах десяти відсотків фірм з найвищими націнками, що одначає істотне зміцнення ринкової влади невеликої групи корпорацій, які домінують у своїх галузях. З погляду багатьох науковців, вплив процесу концентрації ринкової влади сьогодні виходить за межі галузей, все відчутніше проявляється на макрорівні і може спричинити й вагомні політичні наслідки [1–4].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Концентрація ринкової влади забезпечує великим корпораціям широкі можливості для цілеспрямованого впливу задля ухвалення потрібних їм економічних та політичних рішень, скажімо, створення перешкод для доступу на ринок конкурентів і використання політичної системи для досягнення економічних цілей [3, 5]. Згідно з дещо радикалізованим поглядом, взаємодія концентрованої влади корпорацій та політичних структур може становити серйозну загрозу функціонуванню конкурентної ринкової економіки, генерованому нею економічному добробуту громадян та й демократичній системі загалом [3].

В Україні, як і в низці інших постсоціалістичних країн, тривале зволікання з проведенням ефективних ринкових реформ, призвело до так званого «захоплення держави» [6] і формування олігархічної економіки. В умовах ослабленої державної влади та нерозвиненого громадянського суспільства цілеспрямовані дії великих фірм мали вагомий вплив на темпи і напрям реформ, процес формування економічних та політичних інститутів. За влучним висловлюванням авторів одного з відомих досліджень, «після одного лише десятиліття перехідного періоду страх перед державою-левіафаном змінився занепокоєнням щодо могутніх олігархів, які маніпулюють політиками, формують інституції та контролюють засоби масової інформації, щоб будувати і захищати власні імперії коштом суспільних інтересів» [7, с. 2].

Упродовж декількох останніх років інтерес до питань симбіозу економічної та політичної влади великих приватних фірм перебуває на достатньо високому рівні – як у розвинених країнах, так і у країнах, які розвиваються. Проблематика наукових розвідок у працях зарубіжних дослідників [8–12] охоплює теми співвідношень масштабів ринкової влади та політичної влади окремих компаній; зв'язків між обсягом витрат на лобювання та показниками концентрації ринку або кількістю злиттів і поглинань; динаміки індикаторів еластичності входу нових гравців на ринок у відповідь на зміну окремих особливостей кон'юнктури, а також відмітних галузевих рис згаданих процесів. У контексті України тематика поєднання ринкової та політичної влади здебільшого стосується аналізу проблем олігархічної економіки [13–21]. Менш пропрацьованими залишаються питання застосовності результатів новітніх досліджень у розглянутій царині для вітчизняного середовища.

Метою **статті** є виявлення взаємозв'язків між процесами концентрації економічної та політичної влади в українському бізнес-контексті з урахуванням сьогочасних зарубіжних напрацювань у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Щільність взаємозв'язків економічних і політичних явищ та процесів є характерною рисою сучасного суспільства. На мікрорівні одним

із виявів такого поєднання є низка тенденцій щодо взаємозалежності між ступенем економічної та політичної могутності фірми. По-перше, йдеться про існування позитивного зворотного зв'язку між цими явищами: зростання рівня ринкової влади веде до підвищення міри політичної влади, яке, своєю чергою, стимулює подальше збільшення масштабів ринкового домінування фірми. Однак така позитивна динаміка триває до певної межі – точки, в якій частка фірми на ринку стає доволі великою і подальше нарощування інвестицій у політичну владу недоцільне або неможливе з огляду на дії регуляторних органів [8].

Ще одним важливим аспектом тут є питання мотивації політиків, зокрема щодо балансування між підтримкою конкурентного середовища та отриманням ренти від політичної протекції конкретних компаній. Крім того, прихильність законотворців до захисту конкуренції у певних ситуаціях продиктована не стільки правомірністю таких дій, скільки завуальованим мотивом отримання подальших «дивідендів» від доміантних фірм. Своєю чергою, Л. Зінгалес вказує на ризики «заклятого кола Медічі», коли компанії інвестують прибутки від ринкової влади в отримання політичної підтримки задля ще більшого потенційного зростання своїх доходів¹ [3].

По-друге, новітні наукові розвідки демонструють, що для більшості галузей економіки простежується обернений зв'язок між показниками концентрації ринку та обсягом витрат на лобіювання. У США в топ-15 галузей за обсягом таких витрат (у 2003–2019 рр.) увійшли хімічна, телекомунікаційна, нафтогазова, транспортна і добувна промисловості, а також сфери комунальних послуг і розваг (включаючи азартні ігри) – тобто галузі, чимало з яких належать до індустрій із високим ступенем державного регулювання [9]. Понад те, виявлено позитивну, але слабку кореляцію між обсягами доходів окремих індустрій та їхніми витратами на лобіювання: незважаючи на те, що сфери оптової і роздрібною торгівлі та будівництва очолювали рейтинг найбільш дохідних індустрій, вони не знаходились на перших сходинках переліку найпомітніших галузей-лобістів у Сполучених Штатах у 1999–2017 рр. [12]. Схожу ситуацію спостерігаємо і на рівні окремих компаній: попри доволі значну кількість фірм, які входять до списку 100 найбагатших компаній та 100 найбільших лобі, є майже вдвічі більша кількість фірм, які входять до одного переліку, але відсутні у іншому.

По-третє, сучасні дослідження також вказують на зниження показників еластичності входу нових гравців у галузь від коефіцієнта Тобіна, починаючи з 2000-х років (на відміну від статистики 1960–1990 рр.). Іншими словами, коливання q Тобіна як інтуїтивного індикатора прибутковості індустрії майже не впливали на масштаби входу і виходу фірм з галузі за останні двадцять років, що наштотує на думку про додатковий вплив неекономічних факторів на структурну динаміку. До того ж, зниження еластичності передусім стосувалось галузей зі значним обсягом витрат на політичне просування

¹ Згідно з Л. Зінгалесом, можливість формування «заклятого кола Медічі» безпосередньо залежить від шести неринкових чинників: основного джерела політичної влади, ситуації на ринку засобів масової інформації, незалежності системи прокурорського нагляду, незалежності судової влади, законодавства щодо фінансування виборчих кампаній та панівної ідеології [3, с. 115].

або помітним масштабом державного регулювання, таких як телекомунікації [10]. Паралельно вчені аналізували роль злиттів та поглинань як механізмів примноження ринкової влади фірм з огляду на можливості їх політичного домінування. Зазначимо, що дослідникам Колумбійського університету вдалось встановити зв'язок між обсягом витрат на лобізм та явищем злиття фірм: після злиття сума витрат на просування у середньому зростала на 22%, порівняно із розмірами бюджетів цих фірм до об'єднання [11].

Якщо перейти до розгляду вітчизняного контексту згаданих процесів, то ключову роль тут відіграють акумуляція влади (і економічної, і політичної) як конкурентної переваги та запоруки «безпечного» функціонування бізнесу, а також відносно вищі альтернативні (трансакційні) витрати інноваційної діяльності. Поза тим, симбіоз політичної та економічної влади в Україні і деяких інших країнах вплинув на створення окремого класу великих та впливових підприємців – олігархів.

Передумовами «олігархізації» власності в українській економічній системі стали слабке інституційне підґрунтя на початковому етапі незалежності, а також непродуктивні процеси приватизації (в т.ч. великої) і недостатнє розмежування повноважень владних і бізнесових кіл. Як наслідок, сформувались стійкі фінансово-промислові групи, об'єднані за галузевою або регіональною спорідненістю [14]. Стабільність функціонування таких груп зазвичай визначається тиском на законодавчі процеси (за допомогою зв'язків із членами парламенту), «співпрацею» з судовими та правоохоронними органами (шляхом призначення на посади «потрібних» осіб та надання неформальних заохочень) і продуманою комунікаційною політикою з використанням лояльних засобів масової інформації. Фінансово-промислові групи досить часто є вертикально інтегрованими та пов'язаними із капіталомісткими, ресурсорієнтованими або монополізованими сферами діяльності – гірничо-видобувною, металургійною, транспортною, енергетичною тощо [15].

Згідно із даними Центру економічної стратегії (CES), олігархи володіли 11% активів українських підприємств на початку 2021 року. Ця частка варіювала впродовж останніх 10 років – від кульмінаційних 16% у 2011 році до близько 10% у 2014 та 2022 роках. Серед причин її зниження – окупація і руйнація активів на сході і півдні країни, а також у АР Крим, разом із відносно повільнішими темпами зростання компаній олігархів порівняно з іншими вітчизняними бізнесами. Окремо підкреслимо, що для певних галузей така частка продовжує становити навіть набагато більше – 98% для виробництва коксу, 92% для видобування залізної руди, 85% для виробництва труб, нафтопереробки і видобування вугілля, 80% для розподілу електроенергії, 78% для чорної металургії. Причому лише 18% активів олігархів було створено в часи незалежності (після 1991 року), в той час як більшість – у радянську або дорадянську добу [16].

Відмітною ознакою олігархічної системи є також її тяжіння до географічної концентрації. Починаючи з 1990-х років, окремі гравці системи організовувались у неформальні регіональні мережі, які концентрували економічну та політичну владу в конкретних локаціях. Представники крупного бізнесу та асоційовані з ними можновладці формували тривкі кластери, котрі мали більші чи менші можливості впливати на політичні рішення у місцевому або національному масштабах на свою користь. Мова

йде про «донецькі», «дніпропетровські» та «київські» групи, інтенсивність впливу яких змінювалась з плином часу [17]. Зазначимо також, що самі олігархи в окремі періоди відкрито обіймали посади у державних владних структурах – від представництва у міських радах та обласних державних адміністраціях до позицій народних депутатів України. За винятком окремих випадків, така роль здебільшого була неформальною, зважаючи на несистематичну участь у сесіях та практику політичних домовленостей шляхом «джентльменських угод» та більш кулуарних варіантів впливу.

Попри це, існують дослідження, які наочно демонструють непересічну вагу олігархів або пов'язаних із ними осіб як повноважних народних депутатів у законодавчих процесах Верховної Ради України. Використовуючи дані за 2000–2016 рр., автори [19] доходять висновку про те, що «сигнальний» вплив олігархів у парламенті був помітно вищим у порівнянні з іншими депутатами, незначно поступаючись лише авторитету відомих партійних лідерів того часу. Говорячи про «сигнальність», дослідники інтерпретують її як здатність цих осіб певною мірою поляризувати поведінку колег-депутатів – незримо спонукаючи їх голосувати у тому ж або протилежному напрямку. Природа такого впливу потребує додаткових наукових розвідок, однак вчені пов'язують її із економічною владою та іміджем олігархів, враховуючи, серед інших, також чинники політичного досвіду та участі у попередніх скликаннях [19].

Через переважно приховану специфіку таких явищ та окремі прогалини у законодавстві доволі складно довести наявність прямого впливу бізнесу конкретних олігархів на ухвалення політичних рішень. Однак можна навести чимало кейсів регуляцій, у яких потенційно були присутні інтереси фінансово-промислових груп: від впливу на експортно-імпорتنі процеси до отримання переваг при взаємодії з державними підприємствами та організаціями. До прикладу, закон про мито на експорт металобрухту (з поступовим зростанням ставки мита з 42 євро до 58 євро за тонну у 2019 р. та до 180 євро за тонну у 2021 р.) перебував у сфері зацікавлень фінансово-промислових холдингів у металургійній галузі, які використовують його як сировину. Крім того, йдеться про отримання гарантованих коштів в рамках програми «зеленого тарифу» для великих енергетичних компаній, неоднозначну активність груп у сферах фармацевтики та виробництва труб щодо закупівель і відносин з держкомпаніями, а також окремі випадки користування пільговими тарифами на електроенергію і отримання значних сум державних дотацій [16].

Оскільки олігархічні системи переважно сформувались у галузях з монопольною або олігопольною ринковими структурами, які є високо концентрованими, було б доречно перевірити раніше згаданий зв'язок між показниками концентрації ринку та обсягом витрат на лобювання для вітчизняної економіки. Так як питання лобізму в Україні не до кінця визначені та врегульовані на законодавчому і прикладному рівнях, відповідна статистика практично відсутня, проте наявні інші чинники, які дозволяють опосередковано відслідкувати такий вплив. Зокрема, йдеться про присутність олігархів у засобах масової інформації та їхні комунікаційні тактики.

Для початку наголосимо, що у володінні вітчизняних фінансово-промислових груп нерідко перебувають (перебували) один або декілька засобів масової інформації

(насамперед, телебачення, у тому числі популярні телеканали «Україна», «5 канал», «ICTV», «СТБ», «Інтер», «1+1» тощо). Згідно із дослідженнями Українського інституту майбутнього, у 2018 році четвірка найбільших фінансово-промислових груп охоплювала 76,2% української телевізійної аудиторії, в той час як державні медіа – у 100 разів менше – лише 0,71%; причому такий інтерес до володіння ЗМІ продиктований і наявністю обширної цільової групи – 79% громадян в той час вважали телебачення первинним джерелом отримання нової інформації [18]. Як наслідок, співвідношення згаданих показників забезпечує достатньо потужний майданчик для артикуляції проолігархічних комунікаційних повідомлень – як просування власних тез чи ідеологем, так і компрометування «конкурентів».

За розрахунками Центру економічної стратегії, частка замовних новин на телеканалах олігархів у 2019–2022 рр. становила від 16% до 58%, маючи на увазі матеріали за поданням власників або афілійованих із ними політичних партій. Окремо звернемо увагу на те, що телекомпанії в складі фінансово-промислових груп часто працюють у збиток (від 40 до понад 660 млн. доларів США на один холдинг за період з 2011 до 2021 рр.) [16], що свідчить про не підприємницьку, а радше лобістську спрямованість таких медіабізнесів. Значні капіталовкладення у засоби масової інформації компенсуються «дивідендами» у вигляді приросту репутаційного або соціального капіталу. З початком повномасштабного вторгнення згадана тенденція тимчасово стала менш актуальною в контексті створення телемарафону «Єдині новини».

Розглядаючи політичну концентрацію фірм у галузевому вимірі, спостерігаємо певні аналогії із раніше зазначеними тенденціями індустрій-лобістів. Як і у Сполучених Штатах, в Україні сфера комунальних послуг, а також добувна і транспортна галузі є одними із найбільш політично «заангажованих», в той час як оптова і роздрібна торгівля здебільшого до них не належать [20]. Останнє можна пояснити дещо іншою природою конкуренції та побудови бізнесу в згаданих галузях, а також відносно меншими можливостями до пошуку ренти. Зокрема, відзначимо, що у списку топ-10 найбільших за обсягом виторгу приватних компаній в Україні (2021) [21] є чотири із галузі оптової і роздрібною торгівлі («ритейлу»), однак лише одна асоціюється із прізвищами зі списку десяти найзаможніших людей України за версією журналу «Forbes» (2021) [22].

До переліку топ-10 компаній у 2021 р. віднесені «Метінвест», «АТБ-Маркет», «Kernel», «ДТЕК», «Fozzy Group», «АрселорМіттал», «ТЕДІС Україна», «МХП», «Епіцентр К» та «Феггехро», в той час як до списку десяти найзаможніших людей України – Р.Ахметов, В.Пінчук, К.Жеваго, І.Коломойський, Г.Боголюбов, сім'я О.Герєги та Г.Герєги, П.Порошенко, В.Новинський, О.Ярославський та Ю.Костюк. Між списками маємо п'ять збігів («Метінвест» – Р.Ахметов та В.Новинський; «ДТЕК» – Р.Ахметов; «МХП» – Ю.Косюк; «Епіцентр К» – О.Герєга і Г.Герєга; «Феггехро» – К.Жеваго). Попри очікувані збіги у гірничо-добувній, енергетичній та металургійній галузях, прослідковуємо його і в агропромисловому комплексі. Крім того, у топ-15 маємо ще один приклад АПК («Kernel» – А.Веревський). Підсумовуючи, важливий висновок полягає у тому, що десяток найбільших приватних компаній в Україні не є власністю десяти найпомітніших олігархів або осіб, яких потенційно можна класифікувати як таких.

Продовжуючи аналіз, проведемо паралель з результатами Л.Зінгалеса (щодо рейтингу корпоративних і державних структур з найвищими доходами «Global Justice Now») [3]. Мова про те, що сума доходів десяти найбільших приватних компаній України станом на 2021 рік перевищила 1 трлн. грн. (що становило майже 50% від рейтингу топ-100), наближаючись у той час за обсягом до доходів державного бюджету України за аналогічний період – близько 1,3 трлн. грн. Доходи найбільшої приватної компанії «Метінвест» (309,3 млрд. грн.) дорівнювали майже чверті надходжень до вітчизняного держбюджету, а також вона лідирувала у переліку угод щодо злиттів і поглинань за 2021–2023 рр. [23].

Поза тим, у публічній площині з певною періодичністю з'являються ініціативи та пропозиції щодо «деолігархізації» вітчизняної економіки. Одним із новітніх витків у площині формальних «правил гри» став закон №1780-IX від 23.09.2021 року «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)», заявлена мета якого – виявити та класифікувати осіб, що підпадають під визначення олігархів, а наступним кроком – мінімізувати їхній вплив на суспільні процеси та уникнути подальших випадків злиття економічної і політичної влади. Закон визначає особу як таку, що «має значну економічну та політичну вагу в суспільному житті», якщо він/вона відповідає трьом із чотирьох критеріїв [24]: очевидна активність у політичному житті, помітний вплив на функціонування засобів масової інформації, статус кінцевого бенефіціарного власника суб'єктів природних монополій або компаній із монопольною часткою на ринку (з тенденцією до її підтримання або посилення); верифікована вартість активів (особи та компаній) понад 1 мільйон прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

У контексті дослідження питань політичної концентрації додамо, що за критерієм активності у політичному житті потенційно олігархом вважається індивід, який обіймає посаду Президента чи Прем'єр-міністра України, Голови СБУ, Нацбанку, Генеральної прокуратури, народного депутата ВР чи міністра Кабінету Міністрів, серед інших, або є близькою до них особою; виконує керівні функції у апараті політичних партій, здійснює (чи здійснював) їх фінансування або політичну агітацію тощо. Рішення щодо «присвоєння» людині статусу олігарха ухвалює РНБО. Попри шляхетну місію, закон зазнав певної критики внутрішніх та зовнішніх стейкхолдерів (у тому числі Венеційської комісії) за дещо формалізовані та розмиті трактування. Зокрема, маємо на увазі формування умов для уникнення «офіційного статусу» індивідами, які фактично йому відповідають – до прикладу, відчуживши права кінцевого бенефіціара конкретної компанії та продавши активи у медіабізнесі, особа може де-юре не вважатись олігархом. Додаткову напругу створюють ризики подальшої централізації пропрезидентської вертикалі (до якої належить РНБО) в умовах воєнного стану; до прикладу, у питаннях потенційного перевищення повноважень стосовно класифікації та «нейтралізації» олігархів.

Висновки. Сьогодні у світі проведено чимало досліджень, які підтверджують щільність взаємодії економічної та політичної влади компаній – від аналізу взаємозв'язків

між динамікою масштабів політичної влади та ступенем ринкового домінування до вивчення залежностей між індикаторами концентрації ринку та окремими чинниками, як-от обсяг витрат на лобювання. Понад те, згадана тематика не є новою і для вітчизняної науки, проте специфіка українського контексту передусім пов'язана із явищами акумуляції політичної та економічної влади фінансово-промисловими групами, кінцевими бенефіціарами яких виступають олігархи. За роки незалежності України політична участь таких формувань набувала як непрямих форм (створення міцних неформальних кластерів із можновладцями), так і прямого впливу на законотворчі процеси шляхом обіймання ключовими особами посад у держструктурах на локальному або національному рівнях, нерідко виконуючи «сигнальну» функцію для інших гравців на політичній арені.

Крім того, для комунікації та лобювання відповідних інтересів олігархи активно залучали свої медіабізнеси (зокрема, телебачення), діяльність яких часто була збитковою, але компенсувалась зростанням суспільно-політичних рейтингів потрібних індивідів чи груп. У секторному розрізі сфера комунальних послуг, а також добувна та транспортна галузі виявились одними із найбільш політично «заангажованих». Важливим результатом є виявлення того факту, що топ-10 найбільших приватних компаній в Україні (за рейтингом «Forbes») не належать десяти найзаможнішим українцям – серед відповідних списків «Forbes» знаходимо лише п'ять збігів з десяти, тобто далеко не усі найбільші вітчизняні бізнеси олігархізовані. Понад те, на хвилі тенденцій до «деолігархізації» у 2021 році було прийнято закон, який маніфестує питання ідентифікації таких індивідів. Зважаючи на його формалізованість, наявність «лазівок» та ризики воєнного часу, «правила гри» у цій царині повинні бути актуалізовані.

Список використаної літератури

1. International Monetary Fund (IMF). Rising Corporate Market Power: Emerging Policy Issues. IMF Staff Discussion Note. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/Staff-Discussion-Notes/Issues/2021/03/10/Rising-Corporate-Market-Power-Emerging-Policy-Issues-48619> (дата звернення: 01.10.2023).
2. De Loecker J., Eeckhout J. The Rise of Market Power and the Macroeconomic Implications. *NBER Working Paper* 23687. URL: <http://www.nber.org/papers/w23687> (дата звернення: 01.10.2023).
3. Zingales L. Towards a Political Theory of the Firm. *Journal of Economic Perspectives*. 2017. Vol. 31. № 3. P. 113–130.
4. Syverson C. Macroeconomics and Market Power: Context, Implications, and Open Questions. *Journal of Economic Perspectives*. 2019. Vol. 33. № 3. P. 23–43.
5. Lamoreaux N. R. The Problem of Bigness: From Standard Oil to Google. *Journal of Economic Perspectives*. 2019. Vol. 33. № 3. P. 94–117.
6. Hellman J., Schankerman M. Intervention, corruption, and capture. The nexus between enterprises and the state. *Economics of Transition*. 2000. Vol. 8. № 3. P. 545–576.
7. Hellman J. S., Jones G., Kaufmann D. «Seize the State, Seize the Day»: State Capture, Corruption, and Influence in Transition. Policy Research Working Paper 2444. Washington, DC: World Bank, 2000. 50 p.
8. Callander S., Foarta D., Sugaya T. Market Competition and Political Influence: An Integrated Approach. *Econometrica*. 2022. Vol. 90. №6. P. 2723–2753. DOI: 10.3982/ECTA19775.

9. Cao X. Market Concentration and Political Outcomes. *Economics Honors Projects*. 115. URL: https://digitalcommons.mcalester.edu/economics_honors_projects/115 (дата звернення: 10.10.2023).
10. Philippon T. The Economics and Politics of Market Concentration. *NBER Reporter*. 2019. Vol. 4. P. 10–12.
11. Cowgill B., Prat A., Valletti T. Political Power and Market Power. *CEPR Discussion Paper 17178*. URL: <https://cepr.org/publications/dp17178> (дата звернення: 10.10.2023).
12. McCarty N., Shahshahani S. Economic Concentration and Political Advocacy, 1999-2017. The New York University School of Law. URL: <https://www.law.nyu.edu/sites/default/files/Sepehr%20Shahshahani%20Paper%20Final.pdf> (дата звернення: 10.10.2023).
13. Ватаманюк О. З. Індекс олігархізації економіки як чинник якості економічних і політичних інститутів у постсоціалістичних країнах Європи. *Економічна теорія та право*. 2022. № 1 (48). С. 8–28. DOI: 10.31359/2411-5584-2022-48-1-8
14. Кіндзерський Ю.В. Інституційна пастка олігархізму і проблеми її подолання. *Економіка України*. 2016. №12. С. 22–46.
15. Лаф Дж. Система кланового капіталізму в Україні. Складність демонтажу «системи». Chatham House. URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2021-11/2021-07-01-ukraine-crony-capitalism-ukrainian-lough.pdf> (дата звернення: 05.10.2023).
16. Горюнов Д., Прохоров Б., Самойлюк М, Ноздрін В. Олігархічний капітал. Центр Економічної Стратегії. URL: <https://ces.org.ua/oligarchic-ukrainian-capital-research/> (дата звернення: 05.10.2023).
17. Pleines D. Oligarchs and Politics in Ukraine. *The Journal of Post-Soviet Democratization*. 2016. Vol. 24. P. 105–127.
18. Andrusiv V., Ustenko O., Romanenko Y., Tyshkevich I. The future of the Ukrainian oligarchs. Kyiv: Ukrainian Institute for the Future, 2018. 88 p.
19. Thames F.C., Bloom S., Butsko D. Oligarchs and Legislative Politics in Post-Soviet Ukraine. Western Political Science Association Papers. URL: http://www.wpsanet.org/papers/docs/Oligarchs_WPSA_2022.pdf (дата звернення: 02.10.2023)
20. Balabushko O., Betliy O., Movchan V., et al. Crony Capitalism in Ukraine. Relationship between Political Connectedness and Firms' Performance and others. Policy Research Working Paper Series of World Bank Group. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/18fb47f0-8228-5fff-9ffd-eea5be31b8e6> (дата звернення: 02.10.2023).
21. Forbes Ukraine. 100 найбільших приватних компаній України 2021. URL: <https://forbes.ua/ratings/100-naybilshikh-privatnikh-kompaniy-ukraini-2021-12102021-2580> (дата звернення: 02.10.2023).
22. Forbes Ukraine. 100 найбагатших українців 2021. URL: <https://forbes.ua/ratings/100-bogateyshikh-ukraintsev-2021-06052021-1536> (дата звернення: 03.10.2023).
23. Inventure. Угоди злиття та поглинання М&А в Україні. <https://inventure.com.ua/uk/tools/database/ugodi-zlittya-ta-poglinannya-manda-v-ukrayini> (дата звернення: 03.10.2023).
24. Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів): Закон України від 23.09.2021 №1780-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text> (дата звернення: 02.10.2023).

References

1. International Monetary Fund (IMF). (2021). Rising Corporate Market Power: Emerging Policy Issues. IMF Staff Discussion Note. Retrieved September 23, 2023, from <https://www.imf.org/en/Publications/Staff-Discussion-Notes/Issues/2021/03/10/Rising-Corporate-Market-Power-Emerging-Policy-Issues-48619>.
2. De Loecker, J. & Eeckhout, J. (2017). The Rise of Market Power and the Macroeconomic Implications. *NBER Working Paper 23687*. Retrieved September 23, 2023, from <http://www.nber.org/papers/w23687>.
3. Zingales, L. (2017). Towards a Political Theory of the Firm. *Journal of Economic Perspectives*, 31 (3), 113–130.
4. Syverson, C. (2019). Macroeconomics and Market Power: Context, Implications, and Open Questions. *Journal of Economic Perspectives*, 33 (3), 23–43.
5. Lamoreaux, N. R. (2019). The Problem of Bigness: From Standard Oil to Google. *Journal of Economic Perspectives*, 33 (3), 94–117.
6. Hellman, J. & Schankerman, M. (2000). Intervention, corruption, and capture. The nexus between enterprises and the state. *Economics of Transition*, 8 (3), 545–576.
7. Hellman, J. S., Jones, G. & Kaufmann, D. (2000). «Seize the State, Seize the Day»: State Capture, Corruption, and Influence in Transition. Policy Research Working Paper 2444. Washington, DC: World Bank.
8. Callander, S., Foarta, D. & Sugaya, T. (2022). Market Competition and Political Influence: An Integrated Approach. *Econometrica*. 90 (6), 2723–2753. DOI: 10.3982/ECTA19775.
9. Cao, X. (2023). Market Concentration and Political Outcomes. *Economics Honors Projects*. 115. Retrieved October 10, 2023, from https://digitalcommons.maclester.edu/economics_honors_projects/115.
10. Philippon, T. (2019). The Economics and Politics of Market Concentration. *NBER Reporter*, 4, 10–12.
11. Cowgill, B., Prat, A. & Valletti, T. (2022). Political Power and Market Power. CEPR Discussion Paper 17178. Retrieved October 10, 2023, from <https://cepr.org/publications/dp17178>.
12. McCarty, N. & Shahshahani, S. (2021). Economic Concentration and Political Advocacy, 1999-2017. The New York University School of Law. Retrieved October 10, 2023, from <https://www.law.nyu.edu/sites/default/files/Sepehr%20Shahshahani%20Paper%20Final.pdf>
13. Vatamaniuk, O. Z. (2022). Indeks oliharkhizatsii ekonomiky yak chynnyk yakosti ekonomichnykh i politychnykh instytutiv u postsotsialistychnykh krainakh Yevropy [The economy's oligarchization index as a factor of economic and political institutions' quality in the post-socialist countries of Europe]. *Ekonomichna teoriia ta pravo – Economic Theory and Law*, 1 (48), 8–28. DOI: 10.31359/2411-5584-2022-48-1-8.
14. Kindzerskyi, Y. V. (2016). Instytutysiina pastka oliharkhizmu i problemy yiyi podolannia [The institutional trap of oligarchism and the problems of overcoming it]. *Economy of Ukraine – Ekonomika Ukrainy*, 12, 22–46.
15. Lough, J. (2021). Systema klanovoho kapitalizmu v Ukraini. Skladnist demontazhu «systemy» [Crony capitalism in Ukraine. The complexities of dismantling the «system»]. Chatham House. Retrieved October 5, 2023, from <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2021-11/2021-07-01-ukraine-crony-capitalism-ukrainian-lough.pdf>.
16. Horiunov, D. Prohorov, B., Samoiliuk, M. & Nozdrin, V. (2022). Oliharhichniy Kapital [Oligarchic capitalism]. Centre for Economic Strategy (CES). Retrieved October 5, 2023, from <https://ces.org.ua/oligarchic-ukrainian-capital-research>.

17. Pleines, D. (2016). Oligarchs and Politics in Ukraine. *The Journal of Post-Soviet Democratization*, 24, 105–127.
18. Andrusiv V., Ustenko O., Romanenko Y. & Tyshkevich I. (2018). *The future of the Ukrainian oligarchs*. Kyiv: Ukrainian Institute for the Future.
19. Thames, F.C., Bloom, S. & Butsko, D. (2022). Oligarchs and Legislative Politics in Post-Soviet Ukraine. *Western Political Science Association Papers (WPSA)*. Retrieved October 2, 2023, from http://www.wpsanet.org/papers/docs/Oligarchs_WPSA_2022.pdf.
20. Balabushko O., Betliy O., Movchan V. et al. (2016). Crony Capitalism in Ukraine. Relationship between Political Connectedness and Firms' Performance and others. Policy Research Working Paper Series of World Bank Group. Retrieved October 2, 2023, from <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/18fb47f0-8228-5fff-9ffd-eea5be31b8e6>.
21. Forbes Ukraine (2021). 100 naibilshykh pryvatnykh kompanii Ukrainy 2021 [Top 100 biggest private companies in Ukraine in 2021]. Retrieved October 2, 2023, from <https://forbes.ua/ratings/100-naybilshikh-privatnikh-kompaniy-ukraini-2021-12102021-2580>.
22. Forbes Ukraine (2021). 100 naibahatshykh ukraintsev 2021 [Top 100 richest Ukrainians in 2021]. Retrieved October 3, 2023, from <https://forbes.ua/ratings/100-bogateyshikh-ukraintsev-2021-06052021-1536>.
23. Inventure (2023). Uhody zlyttia ta pohlynannia M&A v Ukraini [M&A deals in Ukraine]. Retrieved October 3, 2023, <https://inventure.com.ua/uk/tools/database/ugodi-zlittya-ta-poglynannya-manda-v-ukrayini>.
24. Pro zapobihannia zahrozam natsionalnii bezpetsi, poviazanym iz nadmirnym vplyvom osib, yaki maiut znachnu ekonomichnu ta politychnu vahu v suspilnomu zhytti (oliuharkhiv): Zakon Ukrainy vid 23.09.2021 №1780-IX [Preventing the threats to national security associated with excessive influence of people who play a significant role in economic and political dimensions of society (oligarchs): The Law of Ukraine dated September 23, 2021 No. 1780-IX. Retrieved October 2, 2023, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text>.

THE INTERACTION OF ECONOMIC AND POLITICAL POWER CONCENTRATION PROCESSES: THE CASE OF UKRAINE

Ostap Salovskyi¹· Ostap Vatamaniuk²

¹*Ukrainian Catholic University (UCU),
17 Sventitskoho Str., Lviv, 79011,*

e-mail: o.salovskyi@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2024-9626>

²*Ivan Franko National University of Lviv,
18 Svobody Ave., Lviv, 79008,*

e-mail: ostap.vatamaniuk@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8455-6422>

Abstract. *The purpose of the article is to provide an overview of contemporary political and market power concentration trends related to big private companies while understanding their applicability to the Ukrainian business context and legislative initiatives. A significant number of scholarly sources confirm noteworthy relationships between the political and market dominance dynamics of large firms. In particular, some of the topics being actively investigated include interdependencies between the scale of market power*

and the political power of individual companies, liaison between the amount of lobbying expenses and indicators of market concentration or the number of mergers and acquisitions, elasticity of new players entering the market in response to a change in q Tobin or other market indicators, as well as specific industry-related peculiarities of the processes above. When it comes to Ukraine, the subject of economic and political power concentration majorly deals with oligarchs. The stability of oligarchic systems is usually determined by their direct or indirect influence on legislative processes and their connectedness to judicial and law enforcement bodies at the local or national levels. In addition, oligarchs often involve mass media channels (i.e., TV) to lobby certain political items of interest or to manipulate required societal ratings. When analyzing the political concentration of big Ukrainian firms in the sectoral dimension, several analogies with the previously mentioned global tendencies come into view. Notably, relatively higher levels of market concentration and political connectedness of companies in the mining, transportation, and utility industries. Another observation implies that the top 10 largest private companies in Ukraine (according to the «Forbes» ranking) are not owned by the ten wealthiest Ukrainians (potentially classified as oligarchs) – only 5 out of 10 matches emerge among the corresponding «Forbes» lists. Moreover, the research emphasizes the need to update the «rules of the game» to correctly identify individuals who play a prominent role in the economic and political life of Ukrainian society, as well as the associated companies.

Keywords: *market concentration, political concentration, monopoly, market power, political power, oligarchs, oligarchic capitalism, oligarchic economy, lobbyism.*

Стаття надійшла до редакції 11.10.2023

Прийнята до друку 23.11.2023